

KLINIKINEI PULMONOLOGIJAI – 20 METŲ

Edvardas Danila

*Vilniaus universiteto Krūtinės ligų, imunologijos ir alergologijos klinika,
VšĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santaros klinikų Pulmonologijos ir alergologijos centras*

Ivadas. 1999 m. vadovaujant mano mokytojui profesoriui Bronislovui Šatkauskui (1934–2009 m.), apgyniau medicinos mokslų daktaro disertaciją. „Netikėtai“ atsirado daug laisvo laiko. Reikėjo imtis naujų darbų. Kaip Vilniaus universiteto dėstytojai matėme didelį poreikį studentams parengti mokomąją knygą apie plaučių ligas. Prabėgo jau daug metų nuo paskutinio lietuviško vadovėlio, skirto plaučių ligoms.

Aš pats ir mano bendraamžiai mokėmės iš puikių lietuviškų knygų: Alfredo Žiugždos ir kolegų parengtos *Klinikinės pulmonologijos* (1986 m.) [1] bei Alfredo Žiugždos ir Jono Vytauto Bakšio parašytos knygos *Kvėpavimo organų ligos* (1990 m.) [2].

Praėjus beveik 10 m. nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, nebeliko „uždanagos“. Buvo galima daug laisviau gauti reikiamos informacijos pulmonologijos (kaip ir kitų medicinos bei ne medicinos sričių) klausimais. Buvo akivaizdu, jog naujai gaunamą informaciją būtina kuo greičiau apibendrinti ir pateikti medicinos studentams bei gydytojams praktikams. Todėl ėmėmės darbo – rašyti mokomąją knygą apie dažniausias plaučių ligas. Ją pavadiname *Klinikine pulmonologija*. Ir dabar, praėjus 20 metų nuo pirmojo mūsų *Klinikinės pulmonologijos* leidimo, dienos šviesą išvydo jos penktasis leidimas. Trumpai papasakosiu jos istoriją.

Klinikinė pulmonologija. Pirmasis leidimas (2001 m.). Kai tik nusprendėme parašyti knygą, iš karto ėmėmės darbo. Tai buvo didelio triūso laikotarpis, kuris truko apie dvejus metus. Grįžus namo, po darbo ligoninėje ir universitete, po kitų darbų nuo pavakarės iki gilios nakties teko skirti laiko knygos rašymui ir vaizdinės informa-

cijos rengimui. Šiuolaikiniam skaitytojui, turbūt, net neįmanoma įsivaizduoti, kiek laiko trukdavo norimos informacijos radimas, gavimas, patikrinimas ir panašūs veiksmai. Netgi vienam nedidelės apimties pagrįstam teiginiui suformuluoti ir įrašyti į būsimą knygą galėjo prireikti ir kelių dienų. Ir šiais laikais, kai yra „visažinis“ internetas, norint atsakingai bei pagrįstai ką nors teigti, gali tekti valandų valandas reikiamos informacijos ieškoti internete. Prieš 20 metų, kai „gimė“ mūsų pirmasis *Klinikinės pulmonologijos* leidimas [3], dauguma knygų, netgi prestižinių medicinos žurnalų buvo tik spausdintiniai. Tik daug vėliau „retrospektyviai“ jie buvo sukelti į internetą. Vien nuvykimas į Medicinos biblioteką iš Santaros klinikų, knygos arba žurnalo paieška bibliotekos spausdiniame kataloge bei laukimas su viltimi, kad reikiamas leidinys yra bibliotekoje ir jį galima bus paimti į namus (didelės dalies vienetinių knygų imti į namus nebuvo leidžiama), trukdavo kelias valandas. Dienų dienas reikėdavo praleisti Medicinos bibliotekoje. Rašyti laiškus (daugeliu atveju tai dar buvo tuo metu įprasti ranka rašyti laišukai) publikacijų autoriams, prašant jų darbų kopijų. Ir sulaukdavome kopijuotų net ištisu žurnalų (kaip jau minėjau, tais laikais net prestižiniai žurnalai neturėjo elektroninės versijos), atsiųstų įprastu laišku. Buvome laimingi tokią informaciją gavę.

Nebuvo lengva rengti knygos iliustracinę dalį. Tuo metu nebuvo skaitmeninių rentgenogramų, kompiuterinių tomogramų, bronchoskopinių vaizdų. Laimei, tuo metu jau turėjome japonišką vaizdo bronchoskopą su aukštos kokybės priedu – spalvotų bronchoskopinių vaizdų spausdintuvu. Atspausdintų spalvotų nuotraukų kokybė buvo

labai gera, todėl, netgi ir skenuojant tų metų skenavimo įrenginiais, nuskenuotų vaizdų elektroninės versijos kokybė buvo nebloga. Tačiau rentgenogramų ir kompiuterinių tomogramų skenuoti tų laikų įprastais skeneriais buvo neįmanoma, nes kokybė buvo bloga. Laimei tuo metu Vilniaus universiteto ligoninės Santaros klinikų (VUL SK) Radiologijos ir branduolinės medicinos centre buvo specialus skeneris (galbūt, tuo metu net vienintelis Lietuvoje) radiologinėms nuotraukoms skenuoti. Juo pavyko nuskenuoti nemažai rentgenogramų kompiuterinės tomografijos nuotraukų. Deja, po kurio laiko jis sugedo. Todėl dalį krūtinės ląstos rentgenogramų ir kompiuterinės tomografijos nuotraukų teko fotografuoti. Nors jas fotografavo profesionalus dizaineris geros kokybės profesionaliu fotoaparatu, vaizdų kokybė nebuvo tokia gera kaip nuskenuotų vaizdų.

Geriau sekėsi rengti bronchų ir plaučių biopsinės medžiagos, skreplių, bronchoalveolinio lavažo skysčio, pleuros punktato preparatų vaizdus. VUL SK Laboratorinės medicinos centre ir Valstybiniame patologijos centre (VPC) buvo specialūs, mikroskopams pritaikyti geros kokybės fotoaparatai. Jais nufotografuotų preparatų vaizdų kokybė buvo labai gera.

Daug dėmesio skyrėme kalbos kultūrai, naujiems medicininiams terminams, kurių daugelis dar nebuvo vartoti lietuviškai, tinkamai įvardyti lietuvių kalba, puoselėti senus – gerus, įprastus lietuviškus terminus. Laikėmės ir laikomės nuostatų, kad lietuviškas terminas turi kiek įmanoma tiksliau apibūdinti ligą, būti kiek galima taisyklingsnis ir, jei jau buvo pradėtas plačiai vartoti (t. y. buvo priimtas, tinkamas), jo nebekaitalioji ir nebūtina aklaikopijuoti angliškus terminus (tokio požiūrio laikomasi ir daugelyje kitų šalių).

Pirmoji Klinikinės pulmonologijos kalbos redaktorė buvo kalbos žinovė ir gydytoja viename asmenyje – Dalia Januševičienė. Ji padėjo pamatus naujai terminijai ir *Klinikinės pulmonologijos* kalbos stiliui (redagavo pirmuosius du leidimus). Vėliau šį darbą

tęsė kalbos redaktorės Inga Šadreikienė (trečiasis leidimas) ir Jolanta Storpirstienė (ketvirtasis ir penktasis leidimai). Tai tikros lietuvių kalbos puoselėtojos ir žinovės. Vilniaus universiteto Leidybos direkcijos lietuvių kalbos redaktorė Jolanta Storpirstienė už redagavimo darbus yra gavusi Valstybinės lietuvių kalbos komisijos apdovanojimą.

Klinikinė pulmonologija. Antrasis papildytas ir pataisytas leidimas (2004 m.).

Pirmąjį „*Klinikinės pulmonologijos*“ leidimą skaitytojai priėmė labai šiltai. Labai nudžiugino ir maloniai nustebino gausūs palankūs skaitytojų – gydytojų ir medicinos studentų atsiliepimai. Atidžiai stebėjome studentų pažangą studijuojant pulmonologijos kursą. Atsižvelgę į gautus pastebėjimus, praėjus maždaug 1,5 metų pradėjome rengti antrąjį leidimą. Dalis informacijos buvo pakoreguota, papildyta, parengėme naujus skyrius.

Išleidus antrąjį leidimą, mus, kaip autorius, ir leidyklą nustebino tai, kad šis leidimas ne taip greitai „paplito“. Nors antrasis „*Klinikinės pulmonologijos*“ leidimas [4] buvo geresnis nei pirmasis, atitiko tuometines mokslo žinias ir klinikinės praktikos patirtį. Vėliau supratome priežastis – skaitytojai, turbūt, galvojo (kaip buvo įprasta ankstesniais laikais), kad vadovėlis „galios“ kokia 10 metų, o pakartotiniai leidimai, jei ir bus ankščiau, tai bus „stereotipiniai“, t. y. išleisti be dalykinių teksto pokyčių (tai ankščiau buvo įprasta). Be to, knygos viršelio dizainas buvo panašus į pirmojo leidimo, todėl buvo manančių, kad tai ta pati knyga.

Klinikinė pulmonologija. Trečiasis leidimas (2008 m.).

Deja, tai buvo paskutinis leidimas, kurį išleidome kartu su prof. B. Šatkausku. Reikiamos informacijos radimas jau nebebuvo sudėtingas. Informacijos buvo pakankamai. Kita vertus, jos srautas dar nebuvo toks milžiniškas kaip šiais laikais. Tobulėjant diagnostinei įrangai ir skaitmeninėms technologijoms, jau beveik nebebuvo problemų dėl vaizdų kokybės. „Trečioji“ „*Klinikinė pulmonologija*“ tapo dar „storesnė“ [5]. Tačiau svarbiausia, bent jau mūsų,

kaip autorių nuomone, trečiasis „Klinikinės pulmonologijos“ leidimas kokybiškai buvo stipriai geresnis nei pirmieji du leidimai. Šis leidimas buvo sėkmingas – greitai pasklido po Lietuvą ir buvo palankiai įvertintas.

Klinikinė pulmonologija. Ketvirtasis leidimas (2015 m.). Prie ketvirtojo „Klinikinės pulmonologijos“ leidimo sutiko prisidėti būrys kolegų bendradarbių: Vilnius universiteto dėstytojų, mokslininkų, VUL SK ir VPC gydytojų. Ačiū jiems. Šio leidinio rengimo metu mūsų „Klinikinė pulmonologija“ jau daugiau kaip 10 metų „gyveno savo gyvenimą“. Pagal ją mokėsi medicinos studentai, gydytojai rezidentai, iškilus poreikiui, į ją „užmesdavo akį“ įvairių specialybių gydytojai visoje Lietuvoje. Todėl turėjome daug atsiliepimų, gerų pasiūlymų, pastebėjimų, kurie buvo naudingi rengiant ketvirtąjį leidimą. Didelis autorių kolektyvas galėjo ir didelius darbus nuveikti. Parengta knyga padidėjo ir dar beveik dukart „pastorėjo“. Kokybine prasme tai buvo visiškai laikmetį atitinkanti mokomoji knyga. Ketvirtasis „Klinikinės pulmonologijos“ leidimas [6] buvo labai sėkmingas ir populiarus. Tik iškilo netikėtas keblumas – gavę ją iš leidyklos, pamatėme, – kokia ji didelė ir „stora“. Ir jau tuomet sutarėme, kad kitas leidimas bus dviejų tomų.

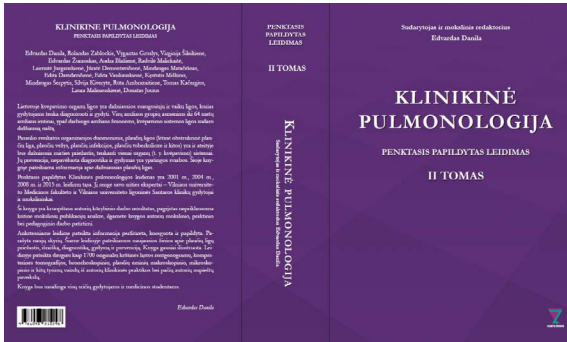
„Klinikinė pulmonologija“. Penktasis leidimas (2021 m.). Kaip įprasta, ankstesnio leidimo pagrindu rengėme naują leidimą. Penktąjį „Klinikinės pulmonologijos“ leidimą ketvirtojo leidimo pagrindu labai intensyviai rengėme ilgiau kaip vienerius metus. Penktojo „Klinikinės pulmonologijos“ leidimo [7] apimtis yra tokia didelė, kad teko suformuoti ne du tomus, kaip iš pradžių planavome, bet tris tomus (žr. 1–3 pav.). Iliustruojant, pirmojo leidimo (2001 m.), „Klinikinės pulmonologijos“ apimtis buvo 352 psl., antrojo leidimo (2004 m.) – 426 psl., trečiojo leidimo (2008 m.) – 598 psl., ketvirtojo leidimo (2015 m.) – 989 psl., penktojo leidimo (2021 m.) – 1752 psl. (I tomas – 512 psl., II tomas – 640 psl., III tomas – 600 psl.). Ir tai tik dėl to, kad pulmonologija yra tokia plati ir svarbi medicinos sritis.

1 pav. Klinikinė pulmonologija. Penktasis papildytas leidimas. I tomo viršelis.

Penktąjį „Klinikinės pulmonologijos“ leidimą išskiria ir dar unikalų keli savitumai. Pirmia, leidinio apimtis, skaitytojas jame ras atsakymus į daugumą klausimų, išylančių klinikoje praktikoje.

Antra, su penktuoju „Klinikinės pulmonologijos“ leidimu išsipildė mano sena svajonė ir siekis dėl informacijos pateikimo būdo knygoje. Leiskite paaiškinti. Daugumai vyresnės kartos Lietuvos pulmonologų ir tikrai visiems pirmų kelių kartų intervenciniams pulmonologams yra gerai žinoma knyga (monografija) „Bronchopulmonologija“ (1982 m.) [8]. Netgi dabar, praėjus beveik 40 metų po jos išleidimo, per daugelį metų perskaičius daug plaučių ligoms skirtų knygų, išleistų įvairiose šalyse ir prestižinėse leidyklose, vienareikšmiškai galiu teigti, jog tai knyga, aplenkusi savo laikmetį. Ir dabar būtų naudinga gydytojams pulmonologams kai kuriais klausimais. Knygą parašė keturi aukščiausio lygio gydytojai, profesoriai: pulmonologas, intervencinis pulmonologas, krūtinės chirurgas ir radiologas. Šio straipsnio tikslas nėra šios monografijos pristatymas. Tačiau ji buvo tam tikra „mokytoja“ ir puikaus leidinio pavyzdys. Ta knyga – koliažalaus, daugisdisciplinio požiūrio, pasiremimo savo asmenine praktine ir asmenine (pagrįsta ne tik „išorinėmis“ rekomendacijomis) mokslinė patirtimi vaisius. Ir dar kas labai svarbu skaitančiajam knyga ir besimokančiajam – aukštos kokybės spalvotos nuotraukos (bronchoskopiniai vaizdai) buvo pateikti prie atitinkamo teksto.

2 pav. Klinikinė pulmonologija. Penktasis papildytas leidimas. II tomo viršelis.

Noras „Klinikinėje pulmonologijoje“ kartu su atitinkamo skyriaus tekstu pateikti ir spalvotus bronchoskopijos, citologinio, histologinio, mikrobiologinio tyrimo vaizdus, buvo visuomet. Tačiau jo įgyvendinti anksčiau negalėjome dėl didžiulio dvispalvės ir keturspalvės spaudos kainų skirtumo ankstesniais metais (dabar šis skirtumas nėra toks didelis). Todėl pirmuosiuose keturiuose leidimuose spalvoti paveikslai buvo pateikiami knygos pabaigoje. Penktajame „Klinikinės pulmonologijos“ leidime spalvoti paveikslai pateikiami kartu su atitinkamo skyriaus tekstu.

Trečia, kitoks nei įprasta mokomosiose knygose informacijos dalių (skirsnių), skirtų ligoms, pateikimo eiliškumas. Jis pritaikytas klinicinei praktikai. Toks medžiagos pateikimo būdas iš dalies buvo išmėgintas rengiant „Intersticinių plaučių ligų diagnostikos ir gydymo rekomendacijų“ antrąjį leidimą [9] ir didesne apimtimi dėstant pulmonologijos kursą Vilniaus universiteto studentams. Jis visiškai pasiteisino.

3 pav. Klinikinė pulmonologija. Penktasis papildytas leidimas. III tomo viršelis.

Dar viena didelė naujovė – penktojo *Klinikinės pulmonologijos* leidimo vizualizaciją parinko VUL SK Pulmonologijos ir alergologijos centro gydytojai pulmonologai ir 2021–2024 m. laidos Vilniaus universiteto pulmonologijos rezidentai. Ačiū jiems visiems. Dabar knyga atrodo taip, kaip ją nori matyti skaitytojas. Neabejoju, kad jaunosios pulmonologų kartos parinktos visų trijų tomų teksto ir viršelių spalvos maloniai nuteiks, skatins skaityti ir įsisavinti pateiktą informaciją.

Padėka. Čia noriu paminėti ir padėkoti daugeliui žmonių (nors, deja, kai kurie jau išėjo). Visų *Klinikinės pulmonologijos* autoriams, be kurių leidinys nebūtų įmanomas. Autoriai (visi leidimai): Bronislovas Šatkauskas, Rolandas Zablockis, Vygantas Gruslys, Virginija Šileikienė, Edvardas Žurauskas, Aušra Blažienė, Edita Davidavičienė, Radvilė Malickaitė, Laimutė Jurgauskienė, Edita Vasiliauskienė, Jūratė Dementavičienė, Mindaugas Matačiūnas, Mindaugas Šerpytis, Rūta Ambrazaitienė, Silviją Kiverytę, Elvyra Ostanevičiūtė, Aušrinę Barakauskienę, Miglę Janeliūnienę, Gražina Pačkauskienę, Kęstutis Miškinis, Tomas Kačergius, Laura Malinauskienė, Donatas Jocius.

Mes, *Klinikinės pulmonologijos* autoriai, dirbame puikiuose kolektyvuose, be kurių pagalbos ir bendradarbiavimo nebūtų imanomas kokybiškas darbas bei kūrybinė veikla. Visų autorių vardu dėkoju Vilniaus universiteto Krūtinės ligų, imunologijos ir alergologijos klinikos, VUL Santaros klinikų Pulmonologijos ir alergologijos centro, Radiologijos ir branduolinės medicinos centro, Krūtinės chirurgijos skyriaus, Laboratorinės medicinos centro, Valstybinio patologijos centro gydytojams, slaugytojoms, rentgeno laborantėms, laboratorijų darbuotojams už puikų bendradarbiavimą.

Už vertingus patarimus dėkoju recenzentams. Recenzentai (visi leidimai): Remigijus Valdemaras Nargėla, Aleksas Petrauskas, Adolfas Augustinas Pranevičius, Raimundas Sakalauskas, Rolandas Zablockis, Vy-

tautas Kasiulevičius, Kęstutis Miškinis, Virginijus Šapoka, Nomeda Rima Valevičienė, Dainius Characiejus, Žaneta Petrulionienė, Algirdas Edvardas Tamošiūnas.

Labai dėkoju kalbos redaktorėms, dailinusioms ir puoselėjusioms mūsų knygų kalbą. Kalbos redaktorės (visi leidimai): Dalia Januševičienė, Inga Šadreikienė, Jolanta Storpirštienė.

Ačiū dizaineriams maketuotojams už puikiai atliktą darbą. Dizaineriai maketuotojai (visi leidimai): Eduardas Kriščiūnas, Tomas Dičius, Andrius Gruzdaitis, Eglė Bulotaitė, Jurgita Čeberiakaitė.

Nuoširdus ačiū projektų vadovei Loretai Pečiulienei, daugelį metų globojusiai *Klinikinės pulmonologijos* projektus. Už daugiau kaip 20 m. trunkantį puikų bendradarbiavimą labai dėkoju UAB „Vaistų žinios“ ir jos vadovui Eimantui Frankoniui.

Esu dėkingas *Klinikinės pulmonologijos* rėmėjams, be kurių nebūtų įmanoma išleisti tokios didelės apimties ir aukštos kokybės knygų. Turiu pasakyti, kad per 20 m. labai pasikeitė į gerą vaistų ir medicininės įrangos gamintojų požiūris į mokymo priemonių rengimo nešališkumą ir nepriklausomumą. Kai tekdavo prašyti paramos pirmiesiems *Klinikinės pulmonologijos* leidimams, visuomet reikėjo atvirai ir nedviprasmiškai pasakyti, kad, nors ir būsime labai dėkingi už suteiktą paramą, vis dėlto *Klinikinėje pulmonologijoje* pateikta informacija visuomet bus nešališka ir objektyvi. Suteikdami paramą pastariesiems dviem leidimams, jau patys rėmėjai prašė mūsų užtikrinti, kad pateikiama informacija bus išsami, objektyvi ir nešališka. Žinoma, mes sutinkame ir to paties tikimės ateityje.

Klinikinės pulmonologijos rėmėjai (visi leidimai): AMI sprendimai, AstraZeneca Lietuva, Bayer, Berlin Chemie Menarini Baltic, Boehringer Ingelheim RCV GmbH & Co KG Lietuvos filialas, Bristol-Myers Squibb, Eli Lilly Lietuva, GlaxoSmithKline Lietuva, Merck Sharp & Dohme, Norameda, Novartis Pharma Servines Inc. atstovybė Lietuvoje,

Pfizer Luxembourg SARL, Roche Lietuva, Salmeda, Takeda.

Ateities planai. Tikiuosi, kad po kelerių metų skaitytojams pateiksime šeštąjį *Klinikinės pulmonologijos* leidimą. Jau numatytos tam tikros gairės. Kaip visuomet, tikimės ir laukiame skaitytojų geranoriškų patarimų bei siūlymų.

O dabar – neabejoju, kad jubiliejinis penktasis *Klinikinės pulmonologijos* leidimas bus naudingas daugelio specialybių gydytojams ir medicinos studentams. Linkiu gero, lengvo ir naudingo skaitymo!

Literatūra

1. Žiugžda A, Bakšys JV, Daugėlaitė M, Petkevičienė RT, Staponkienė M. Klinikinė pulmonologija. Mokslas, 1986 m. 176 psl.
2. Žiugžda A, Bakšys JV. Kvėpavimo organų ligos. Mokslas, 1990 m. 296 psl.
3. Šatkauskas B, Danila E. Klinikinė pulmonologija. Vilnius: Vaistų žinios, 2001.
4. Šatkauskas B, Danila E. Klinikinė pulmonologija, antrasis papildytas ir pataisytas leidimas. Vilnius: Vaistų žinios, 2004.
5. Danila E, Šatkauskas B. Klinikinė pulmonologija, trečiasis leidimas. Vilnius: Vaistų žinios, 2008.
6. Danila E, Zablockis R, Gruslys V, Šileikienė V, Žurauskas E, Blažienė A, Davidavičienė E, Malickaitė R, Jurgauskienė L, Pimkina (Vasiliauskienė) E, Dementavičienė J, Matačiūnas M, Šerpytis M, Ambrazaitienė R, Kiverytė S, Ostonevičiūtė E, Barakauskienė A, Janeliūnienė M, Pačkauskienė G. Klinikinė pulmonologija. Ketvirtasis, papildytas leidimas. Vilnius: Vaistų žinios, 2015.
7. Danila E, Zablockis R, Gruslys V, Šileikienė V, Žurauskas E, Blažienė A, Malickaitė R, Jurgauskienė L, Dementavičienė J, Matačiūnas M, Davidavičienė E, Vasiliauskienė E, Miškinis K, Šerpytis M, Kiverytė S, Ambrazaitienė R, Kačergius T, Malinauskienė L, Jocius D. Klinikinė pulmonologija. Penktasis, papildytas leidimas. Vilnius: Vaistų žinios, 2021.
8. Lukomskij GI, Šulutko ML, Vinner MG, Ovčinnikov AA. Bronchopulmonologija. Maskva: Medicina, 1982 (rus.), 400 psl.
9. Danila E, Zablockis R, Miliauskas S, Malakauskas K, Aleksonienė R, Baranauskaitė A, Biekšienė K, Bumblytė IA, Burovienė V, Butrimienė I, Dadonienė J, Dementavičienė J, Gruslys V, Hoppenot D, Laurinavičius A, Matačiūnas M, Miglinas M, Petraitis M, Pileckytė M, Poškienė L, Rugienė R, Šarauskas V, Šileikienė V, Zaveckienė J, Žemaitis M, Žurauskas E. Intersticinių plaučių ligų diagnostikos ir gydymo rekomendacijos. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Vaistų žinios, 2020.